

Стрілець В. Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Strilets Viktoriya
PhD (Economics),
Associate Professor of the Department of Finance and Banking
Poltava University of Economics and Trade

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ДОСВІД ЄС

Анотація. У роботі пропонується науково-методологічний підхід до дослідження державних ініціатив у забезпеченні розвитку малого бізнесу. Визначено, що зарубіжний досвід державної підтримки малого підприємництва характеризується наявністю численних інструментів підтримки, платформ та мереж на рівні ЄС, що спрямовані на зміцнення спроможності суб'єктів до ведення бізнесу. Доведено важливість європейського нормативно-законодавчого акта про малий бізнес (SBA) у забезпеченні державної підтримки малого бізнесу. Охарактеризовано 10 основних принципів забезпечення розвитку малого бізнесу країн ЄС відповідно до SBA. Проведено аналіз практичної реалізації принципів на прикладі країн – членів ЄС за показниками розподілу заходів та продуктивності виконання принципів. Досліджено позиціонування кожної з країн – членів ЄС-28 із погляду їхньої ефективності та прогресу в галузі підприємництва, доступу до фінансів та розвитку інновацій. Акцентовано увагу на необхідності інтеграції позитивної європейської практики реалізації законодавчих ініціатив у дорожню карту забезпечення розвитку малого бізнесу в Україні.

Ключові слова: розвиток малого бізнесу, мале підприємництво, державна підтримка малого бізнесу, європейський досвід розвитку малого бізнесу, законодавство ЄС про малий бізнес.

Вступ та постановка проблеми. Бізнес-цикли малого підприємництва супроводжуються часовими диспропорціями попиту і пропозиції на товари та послуги, що спричинює наявність розбіжностей в обсягах, необхідних для розвитку ресурсів (фінансових, трудових, природних тощо) та фактично використовуваних суб'єктами малого підприємництва (далі – СМП). У цьому сенсі роль держави полягає в усуненні неспроможності координації, що виникає через те, що приватні економічні агенти (банківські установи, інвестори) не схильні до ризику. Тому в періоди рецесії та стагнації повинні з'являтися ризик-нейтральні агенти, здатні згладжувати економічні цикли, тобто державні й міжнародні організації, основною функцією яких має бути забезпечення розвитку малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями державної та міжнародної підтримки малого бізнесу займалися вітчизняні науковці. Так, питаннями співробітництва України з провідними міжнародними фінансовими організаціями досліджуються у роботах Г.В. Миськів [3], А.І. Бутенко, М.П. Войнаренко, В.І. Ляшенко [5] та ін. Грунтовні дослідження практики державного забезпечення розвитку СМП проведені Європейською Комісією, Агентством США з міжнародного розвитку [2] та ін.

Дослідження існуючої в Україні державної та міжнародної підтримки показали, що нині більшість програм, що пропонуються як підтримка СМП, не в змозі реагувати на нагальні їхні потреби у швидких, зрозумілих й ефективних рішеннях. Для того щоб досягнути збалансованості у взаємовідносинах між українськими СМП та державними та міжнародними організаціями підтримки, необхідним є розгляд зарубіжного досвіду та адаптування позитивної міжнародної практики в реаліях ведення малого бізнесу в Україні.

Метою даної роботи є дослідження європейського досвіду реалізації законодавчих ініціатив у сфері розвитку малого бізнесу.

Результати дослідження.

Досліджуючи сферу міжнародного забезпечення розвитку малого підприємництва, слід зазначити, що макроекономічна політика зарубіжних країн орієнтована на економічне зростання і стабільність СМП та у цілому здійснюється на двох рівнях: через діяльність країн; через програми, що реалізуються під егідою ЄС [5, с. 81] у напрямках реалізації цільових програм фінансового, інформаційного, технологічного, зовнішньоекономічного, кадрового сприяння розвитку цього сектору економіки.

У роботі запропоновано науково-методологічний підхід до дослідження державних ініціатив країн ЄС (рис. 1) у сфері забезпечення розвитку малого бізнесу.

Такий підхід дасть змогу дослідити та оцінити рівень релевантності й ефективності заходів політики країн ЄС та визначити практики, які можливі до адаптування в українських економічних умовах ведення малого бізнесу.

Досліджуючи зарубіжний досвід державної підтримки СМП, слід відзначити, що сучасний її стан характеризується наявністю численних інструментів підтримки, платформ та мереж на рівні ЄС, що спрямовані на зміцнення спроможності СМП до ведення бізнесу. Першим поштовхом до створення такої системи підтримки була затверджена у 2000 р. Європейська хартія для малих підприємств, яка стала основою для розвитку СМП у країнах ЄС, оскільки визначила основні стратегічні напрями, на які мають бути спрямовані зусилля інституцій підтримки бізнесу в ЄС для створення «сприятливого бізнес-середовища для СМП» [8]. Основні заходи передбачають, що у центрі уваги – зусилля, пов'язані зі спрощенням законодавства ЄС (регуляторної, фінансової та адміністративної бази), щоб забезпечити сприяння підприємству, запровадити регуляторні зобов'язання та розширити надання електронних послуг СМП від державних органів.

Наступним кроком у контексті прагнення до створення в ЄС світового сприятливого середовища для роз-

Рис. 1. Методологія дослідження державних ініціатив у забезпеченні розвитку малого бізнесу

Джерело: авторська розробка

витку СМП було затвердження у 2008 р. Актом ЄС про малий бізнес основних заходів, спрямованих на зменшення бюрократичного навантаження та спрощення чинного законодавства. Закон про малий бізнес для Європи (далі – SBA) є ініціативою ЄС щодо підтримки малого та середнього бізнесу, він включає низку політичних заходів у межах організованих 10 принципів – від підприємництва та «відповідального управління» до інтернаціоналізації [6], зокрема:

- оцінка впливу на майбутні законодавчі та адміністративні ініціативи МСП («тест для СМП» [10]), ураховуючи результати під час розроблення законодавчих пропозицій;
- консультації із зацікавленими сторонами, включаючи організації розвитку СМП, щонайменше за вісім тижнів до прийняття будь-якої законодавчої або адміністративної пропозиції, що впливає на бізнес;
- зменшення податків та зборів, а також часу, необхідного для створення бізнесу або інших пов'язаних із бізнесом процедур;
- спрощення отримання ліцензій та дозволів;
- доповнення існуючих веб-сайтів ЄС, присвячених державним закупівлям, за допомогою серії ініціатив, таких як обов'язкове оприлюднення договору про закупівлі;
- адаптація та вдосконалення законодавства про державну допомогу та закупівлі для кращого відображення потреб СМП [9].

Актом про малий бізнес окреслено низку принципів державної підтримки, виконання яких спрямоване на підвищення ролі малого бізнесу в економічному зростанні країн ЄС (рис. 2).

Так, дослідження сучасного стану розподілу заходів, прийнятих/реалізованих за принципами SBA, показали, що найменш реалізованими є заходи щодо досягнення

принципів «другий шанс» та «єдиний ринок», а найбільш поширеними та впровадженими є заходи, спрямовані на сприяння підприємництву, поліпшення доступу до фінансів, при цьому тенденції до переважання пріоритетності цих заходів спостерігаються з початку 2011 р. і дотепер (рис. 3).

У цілому проведена оцінка продуктивності реалізації програм за принципами SBA показала, що підприємництво залишається найменш реалізованим принципом діяльності, незважаючи на поточні політичні зусилля у цій сфері в більшості країн – членів ЄС. Принцип єдиного ринку і меншою мірою принцип навичок та інновацій виконуються на рівні нижчому ніж середній за показниками реалізації всіх принципів (рис. 4).

Згідно з дослідженнями Європейської Комісії, показник прогресу ЄС-28 за показником підприємництва істотно зріс із 2008 р. [6]. Протягом поточного звітного періоду було прийнято та впроваджено понад 75 політичних заходів за принципом підприємництва. Як і в попередні роки, більшість заходів спрямована на сприяння підприємницькій свідомості. Продовжувалося незначне зростання активності у сфері політики для підтримки трансферу бізнесу. Нещодавні приклади розвитку політики включають ініціативу Австрії «Підприємництво йде до школи», яка посилає жіночі приклади для підприємців у школах для заохочення молодих потенційних підприємців, «Шкільний день у компанії» та Мальтійський закон про сімейний бізнес, що дає змогу передавати сімейний бізнес від покоління до покоління [1].

Проте слід відзначити певну диференціацію у рівні розвитку СМП за принципом підприємництва (рис. 5). Так, найкращі показники реалізації принципу спостерігаються у Нідерландах, Естонії та Латвії, а найгірші – у Болгарії, Хорватії та Іспанії.

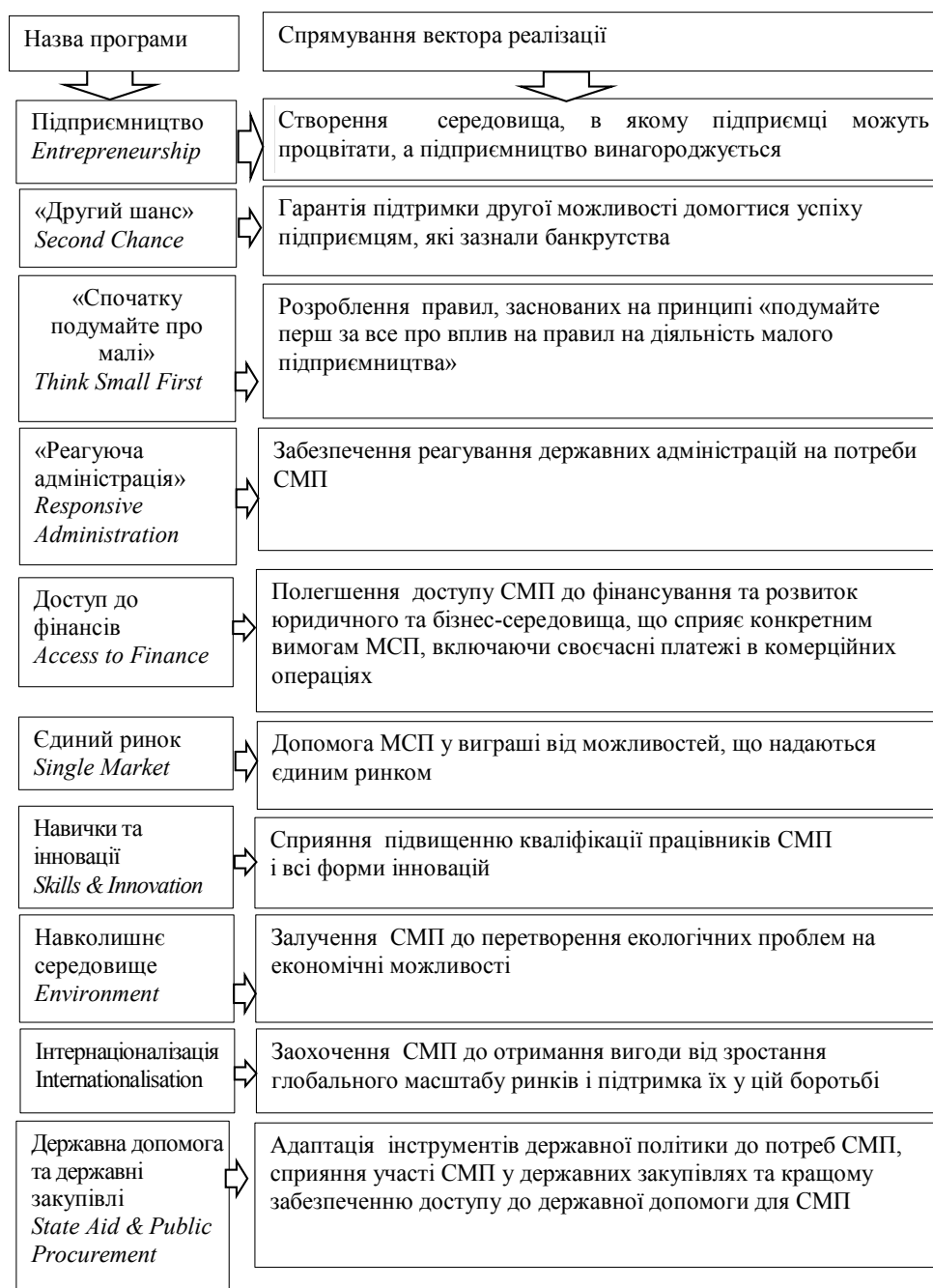

Рис. 2. Принципи забезпечення розвитку малого бізнесу країн ЄС відповідно до SBA

Джерело: складено автором на основі [9]

Починаючи з 2011 р. у країнах– членах ЄС було прийнято та впроваджено понад 600 політичних заходів відповідно до принципу підприємництва, спрямованих на збільшення кількості підприємців та нових компаній, причому більшість із них зосереджується на підприємницькій освіті як для викладачів, так і для студентів.

На відміну від України, де доступ до фінансів є однією з ключових проблем [6], у країнах ЄС-28 починаючи з 2008 р. спостерігаються значні позитивні зрушення: бажання банків надавати кредити зросло (більше ніж удвічі з 2014 р. і збільшилося втричі з 2008 р.); відсоток відхилених кредитних заявок та пропозицій позики з неприйнятними умовами, наданих МСП, знизився майже вдвічі з 2015 р.; доступ до державної фінансової під-

тримки, включаючи гарантії, також збільшився більше ніж удвічі з 2014 р. [8; 10; 6; 1].

Протягом поточного звітного періоду було прийнято та впроваджено понад 80 політичних заходів за принципом доступу до фінансування. Як і в попередні роки, більшість заходів складалася з програм державного фінансування для МСП. Зокрема, останні приклади розвитку політики включають венчурний фонд і прискорювач «СуперАнгель» в Естонії, а також новий національний банк Нідерландів «Інвест-НЛ» як централізоване джерело венчурного капіталу, гарантії, страхування експортних кредитів тощо [1].

Експертне опитування показало, що всі держави-члени тепер мають фінансування, спрямоване на запуск бізнесу, інновації, підтвердження концепції та комерція-

Рис. 3. Розподіл заходів, прийнятих/реалізованих за принципами SBA, у 2018 р., %

Джерело: складено автором на основі даних [6]

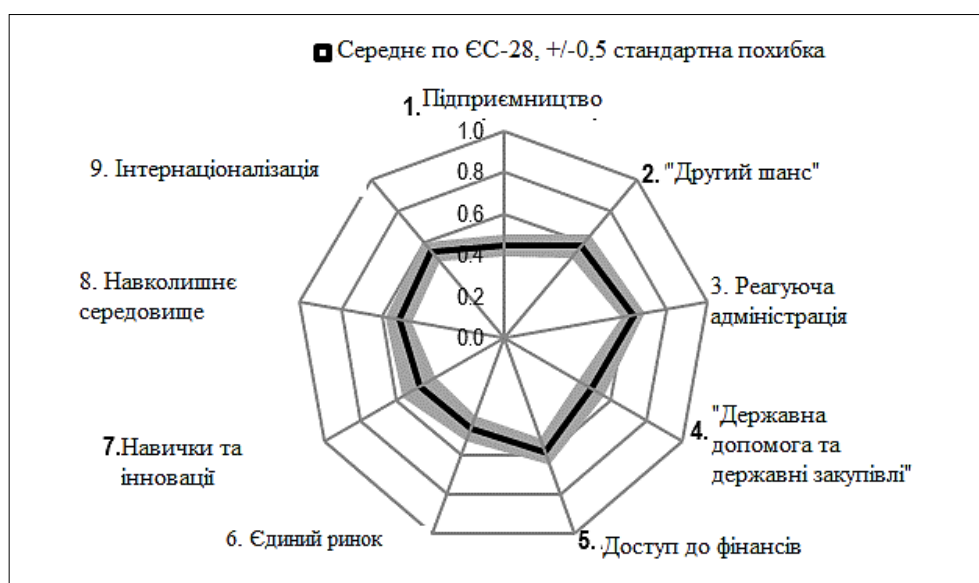

Рис. 4. Продуктивність, виміряна за показниками SBA

Джерело: складено автором на основі даних [6]

лізації, а також національні гранти та стартовий капітал (табл. 1). Більшість держав-членів також має фонди бізнес-ангелів та венчурні фонди, однак менше половини держав-членів мають універсальний центр підтримки МСП у доступі до фондів або експертної групи, що пропонує заохочення та рекомендації щодо альтернативного фінансування.

Цікавим із позиції адаптації у вітчизняній практиці є проведення тесту для СМП (SME Test), що аналізує можливі наслідки законодавчих пропозицій ЄС щодо малого бізнесу. Так, оцінюючи витрати та вигоди від варіантів політики, вона допомагає впровадити «принцип мислення малих» та поліпшити бізнес-середовище через попередню оцінку впливу на суб'єкти підприємництва; проведення консультацій із СМП; вимірювання впливу на СМП (аналіз витрат та вигод); застосування заходів пом'якшення, якщо це необхідно [10].

У цілому на сучасному етапі бізнес-середовище ЄС базується на ґрунтовному комплексному законодавстві, яке охоплює усі особливості ведення малого бізнесу. Так, окремі аспекти діяльності СМП відображені у 1 527 законодавчих актах ЄС, які переважно стосуються п'яти ключових проблем: державної допомоги (343 акти), конкуренції (293 акти), внутрішнього ринку (217 актів), досліджень та технологічного розвитку (133 акти) та бюджету (117 актів) [1]. Водночас опитування СМП України показало, що необхідність реформ саме у законодавстві (введення мораторію на зміни до економічного законодавства; зміни податкового законодавства у частині перетворення податкової на сервісну службу для платників податків та спрощення податкового адміністрування та бухгалтерії; створення дієвого механізму виконання законодавчих актів [2]) є найбільш пріоритетними та очікуваними у середовищі українського підприємництва.

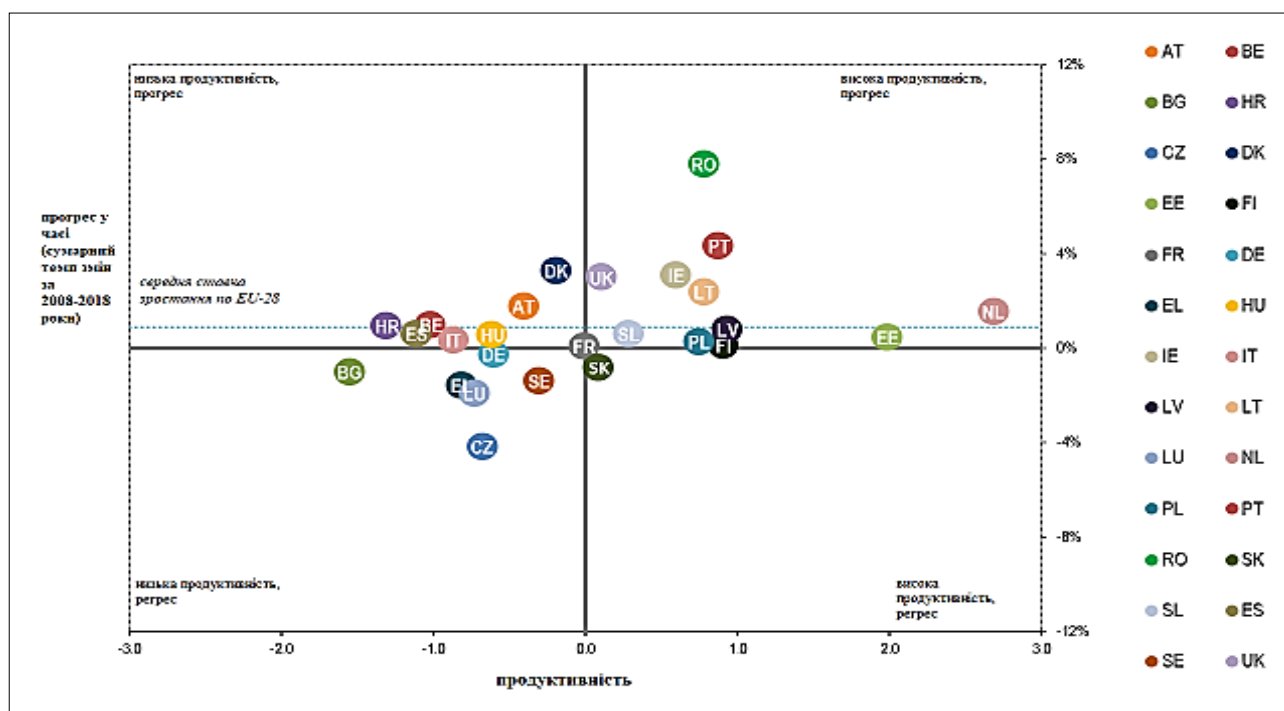

Рис. 5. Позиціонування кожної з країн – членів ЄС-28 із погляду їх ефективності та прогресу в галузі підприємництва (2008–2018 рр.)

Примітка: скорочення назв країн відповідно до міжнародного стандарту ISO 3166-1 alpha-2 [4].

Джерело: складено автором на основі даних [6]

Таблиця 1

Експертне опитування країн – членів ЄС щодо доступу СМП до фінансів

Питання	Кількість позитивних відповідей*	Відсоток від загальної кількості країн, %
Чи є доступними банківські кредити та відповідні гарантійні схеми доступу до кредиту для СМП?	28	100
Чи існують національні гранти та можливість залучення стартового капіталу для підтримки СМП та нових компаній?	28	100
Чи є фінансування, присвячене відкриттю бізнесу, а також інноваціям, підтвердженню концепції та комерціалізації інновацій?	28	100
Чи існують фонди бізнес-ангелів і фонди венчурного капіталу?	26	92,85
Чи є фонди підтримки малого бізнесу відносно легкодоступними для СМП?	23	82,14
Чи існує «універсальний ринок» для підтримки СМП щодо доступу до необхідних коштів?	13	46,43
Чи існують фонди альтернативного капіталу та боргового фінансування СМП?	21	75
Чи проведено аналіз банківського ринку стосовно умов мікрофінансування для конкретної групи СМП?	18	64,29
Чи існує експертна група з питань альтернативного фінансування, яка б надала підтримку та керівництво?	12	42,86

Примітка. Опитування проводилося серед 28 країн – членів ЄС.

Джерело: складено автором на основі даних [6]

Висновки. Існуючі програми підтримки СМП України визначаються поганими спробами популяризації та неефективністю каналів доведення наявної інформації до СМП, низькою зацікавленістю. Враховуючи позитивні зрушення у державному забезпеченні розвитку СМП країн ЄС за період 2008–2018 рр. та необхідність

кардинальних змін в українській практиці державної підтримки малого бізнесу, подальшим напрямом досліджень має стати розроблення дорожньої карти інтегрування практики ефективних та релевантних заходів державної підтримки країн ЄС у підприємницьке середовище України.

Список використаних джерел:

1. Інформація офіційного сайту Європейської комісії. URL : <https://ec.europa.eu/> (дата звернення: 10.01.2019).
2. Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП. *Інформаційний бюлетень USAID*. 2018. № 9. 11 с. URL : http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/Newsletters_LEV?pid=5965 (дата звернення: 10.01.2019).
3. Миськів Г.В. Кредити міжнародних фінансових організацій в економіці України. *Фінансовий простір*. 2015. № 2(18). С. 48–53.
4. Міжнародний стандарт ISO 3166-1 alpha-2. URL : <https://www.iso.org/iso/en/prods-services/iso3166ma/index.html> (дата звернення: 10.01.2019).
5. Модернізація механізмів розвитку малого та середнього бізнесу : монографія / А.І. Бутенко та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Донецьк, 2011. 326 с.
6. Стрілець В.Ю. Інфраструктура державної підтримки забезпечення розвитку малого бізнесу: теоретичний аспект. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2019. Т. 30(69). № 1. С. 6–41.
7. 2018 SBA Fact Sheet & Scoreboard. *European Commission*. URL : https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en#interactive-sme-database (дата звернення: 10.01.2019).
8. European Charter for Small Enterprises. *European Commission*. URL : <http://bookshop.europa.eu/en/the-european-charter-for-small-enterprisespbNB4302600/> (дата звернення: 10.01.2019).
9. Small Business Act. *European Commission*. URL : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008DC0394&locale=en> (дата звернення: 10.01.2019).
10. SME test. *European Commission*. URL : http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act/sme-test_en (дата звернення: 10.01.2019).

РЕАЛИЗАЦИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ИНИЦИАТИВ В СФЕРЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА: ОПЫТ ЕС

Аннотация. В работе предлагается научно-методологический подход к исследованию государственных инициатив в обеспечении развития малого бизнеса. Определено, что зарубежный опыт государственной поддержки малого предпринимательства характеризуется наличием многочисленных инструментов поддержки, платформ и сетей на уровне ЕС, направленных на укрепление способности субъектов к ведению бизнеса. Доказана важность европейского нормативно-законодательного акта о малом бизнесе (SBA) в обеспечении государственной поддержки малого бизнеса. Охарактеризованы 10 основных принципов обеспечения развития малого бизнеса стран ЕС в соответствии с SBA. Проведен анализ практической реализации принципов на примере стран – членов ЕС по показателям распределения мероприятий и производительности выполнения принципов. Исследовано позиционирование каждой из стран – членов ЕС-28 с точки зрения их эффективности и прогресса в области предпринимательства, доступа к финансам и развития инноваций. Акцентировано внимание на необходимости интеграции положительной европейской практики реализации законодательных инициатив в дорожную карту обеспечения развития малого бизнеса в Украине.

Ключевые слова: развитие малого бизнеса, малое предпринимательство, государственная поддержка малого бизнеса, европейский опыт развития малого бизнеса, законодательство ЕС о малом бизнесе.

IMPLEMENTATION OF LEGISLATIVE INITIATIVES IN PUBLIC PROTECTION
OF SMALL BUSINESS DEVELOPMENT: EU EXPERIENCE

Summary. The article proposed a scientific and methodological approach to the study of state initiatives in ensuring small business development, which allowed to investigate and assess the level of relevance and effectiveness of EU policy measures; identify the practices that are possible for adaptation in Ukrainian economic conditions for small business. The approach includes defining goals and objectives of the study, sources of information, thematic area, time period, geography of research and key indicators. It is determined that the foreign experience of state support for small business is characterized by the presence of numerous support tools, platforms and networks at the EU level, aimed at strengthening the capacity of business entities. The importance of the European Small Business Act (SBA) in providing state support to small businesses has been proven. The 10 basic principles of ensuring the development of small business in the EU countries are described in accordance with the SBA: “Entrepreneurship”; “The second chance”; “Internationalization”; “Think small at first”; “Skills and Innovations”; “State Aid and Government Procurement”; “Responsible administration”; “Access to finance”; “Single Market”; “Environment”. The analysis of the practical implementation the principles in the EU-28 by indicators of the distribution the measures and performance is carried out. The positioning of each of the EU-28 member states in terms of their efficiency and progress in the field of entrepreneurship, access to finance and innovation is researched. The importance and effectiveness of the SME Test, which analyzes the possible implications of the EU legislative proposals for small business, has been identified. The emphasis is placed on the need to integrate a positive European practice in the implementation of legislative initiatives into the roadmap for the development of small business in Ukraine.

Key words: small business development, small business, state support for small business, European small business development experience, EU small business law.